

Ex-Dutchbatters zorgen voor verwarring

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Ajax. **Auteur:** Sofokles. **Gezelschap:** Noord Nederlands Toneel. **Spel:** Jeroen de Man, Lotje van Lunteren, Ruurt de Maeschalck, Romana Vreede, Wouter van Oerd, e.a. **Bewerking en regie:** Jos Thie. **Toeschouwers:** 370. **Nog te zien:** vanavond in Leeuwarden; 21 oktober in Heerenveen; 8 december in Drachten; juni 2007 op Oerol.

LEEWARDEN - 'Ajax' van Sofokles is een tragedie met een direct aansprekend verhaal over oorlog en waanzin dat er als het ware om vraagt om naar nu te

worden vertaald. Zo situeerde Peter Sellars het stuk eerder in de Vietnam-oorlog en liet Peter Stellingwerf met Sult het Nederlandse leger zich ingraven op het strand van het Mirnser Klif.

Ook in de regie van Jos Thie bij het NNT zijn de antieke helden in Nederlandse militairen getransformeerd. Zijn interpretatie van Ajax' waanzin als 'post-traumatisch stress syndroom' biedt daarbij een helder uitgangspunt. Het maakt om te beginnen de rol van de godin Athena - hier in de gedaante van een mysterieuze, zwarte Milva - een stuk toegankelijker.

Athena is tegen Troje, dus vóór de Grieken. Al voor het stuk be-

gint treft zij de gekrenkte held met waanzin om te verhinderen dat hij de eigen, Griekse leiders vermoordt. Verblind van woe-de slacht hij een troep schapen af die hij voor zijn superieuren houdt.

Het motief van Ajax' wrok ontbreekt in deze bewerking, kennelijk met het doel de nadruk meer op het trauma zelf te leggen. In een gespannen proloog zien we hoe de officier Ajax voor een moderne legertent een povere medaille krijgt opgespeld, zijn vrouw afweert en zich ontdoet van zijn uniform. De wrok is niet duidelijk, maar wel voelbaar.

Het eerste deel werkt onontkoombaar toe naar de zelfdo-

ding van Ajax, die zich zelfs door vrouw en kind niet kan laten weerhouden. Het besef dat hij door dat ene moment van verstandsverbijstering nooit meer zichzelf zal kunnen zijn, voert Jeroen de Man als Ajax tot een magistraal uitgespeelde climax. Een vileine Athena helpt een handje. Het tweede deel wordt beheerst door de ruzie tussen Ajax' broer en de Griekse opperbevelhebber die niet wil dat het lijk van de verrader wordt begraven.

Aan die heldere, krachtige lijn van Sofokles' tragedie is nóg een hedendaagse dimensie toegevoegd. De figurantenrol van vier 'amateurs' in de voorstelling groeit namelijk uit tot een hoofdrol als deze ex-Dutchbat-

ters in enkele aangrijpende videofragmenten vertellen hoe hun ervaringen in oorlogsgebied hen letterlijk met stomheid sloegen. Dit is geen spel, dit is echt.

Toch is het verband tussen hun verhaal en dat van Ajax lichtelijk verwarrend. De Dutchbatters hebben het vooral over hun ervaringen in de oorlog, terwijl de bron van Ajax' 'achteraf trauma' meer met zijn wrok dan met de oorlog zelf van doen heeft. De frictie die dat oplevert haalt deze indringende voorstelling evenwel niet onderuit. In een stuk over verwarring mag je wel met een paar vragen naar huis.

HANS BRANS

Vrolijke Assepoes in plastic

Plaats: Posthuis, Heerenveen. **Voorstelling:** Assepoes. **Gezelschap:** Minitheater Friesland. **Tekst:** Heleen Verburg. **Regie:** Margreet Boer. **Muziek:** Catrien van der Molen. **Kostuums:** Fedde Vonk. **Toeschouwers:** 200.

HEERENVEEN - Het Minitheater in Heerenveen is een amateurgezelschap dat zich niet vastlegt op één genre of publiek. In samenwerking met Creativiteitscentrum De Cirkel heeft men deze keer gekozen voor het maken van een familievoorstelling met enkele volwassen spelers,

een vijftal tieners en dan nog een compleet 'koor' van jonge figuranten. De keus van het stuk viel op een bewerking van het oude Assepoestersprookje door Heleen Verburg.

Modern is haar aanpak vooral omdat Assepoester zich hier niet gedwee laat koeioneren door haar 'bitch' van een stiefmoeder, maar, aangespoord door petemoei, leert om voor zichzelf op te komen. Aan haar vader heeft ze daarbij ook in deze versie niet veel, want die is hier een depressieve dweil sinds de dood van Assepoes' moeder.

In het tweede deel volgt Verburg sterker de traditionele lijn

van het sprookje en dat is jammer, want het is eigenlijk niks voor zo'n rebellerende puber om gedwee af te wachten of iemand haar de goede schoen komt aanpassen. Daar staat dan weer wel een rare lakei tegenover die deftig praat en toch brutaal uit de hoek kan komen. Dat hij verliefd wordt op een van de kwaaië stiefzussen is een leuke vondst, maar wat voor doel dat heeft in het verhaal is niet duidelijk.

Zo zijn er wel meer vondsten en momenten die op zichzelf vaak leuk en aardig zijn, maar die de rode draad van het verhaal niet altijd ondersteunen. Hetzelfde geldt voor de aandoenlijke lied-

jes, die nog wat onwennig gebracht worden.

Zowel de jonge als de oude spelers proberen er een vrolijke boel van te maken en het publiek heeft dan ook aardig wat te lachen in dit buitenissige sprookje. Vooral de uitstraling van Marith de Weerd als Assepoes mag er wezen.

Wat de voorstelling mist is vaart en vooral scherpte. Zo heeft het te voorschijn toveren en aantrekken van een baljurk meer weg van een moeizaam changement dan van een betoverend schouwspel. De scène met het glazen muiltje werkt niet toe naar een climax, maar

is een rommelige schoenenpasserij. Een strakkere en tegelijk meer fantasievolle mise-en-scène zou de concentratie en de vitaliteit in het spel sterk ten goede komen. Ook het louter functionele decor mist verbeelding. Maar dat wordt dan weer meer dan goed gemaakt met de hoogst originele kostuums. Die laten zien dat ook met beperkte middelen verrassend theater gemaakt kan worden. Assepoes in een vuilniszak en stiefzus in een schitterende baljurk van Liddl-zakjes: vrolijk prikt het plastic door de schone schijn van het sprookje.

HANS BRANS

Carver bereikt nieuw hoogtepunt met 'Banden'

Plaats: Harmonie, Leeuwarden.
Voorstelling: Banden **Gezelschap:** Carver. **Van en met:** Beppie Melissen, Martin Hofstra, Jim van der Woude. **Eindregie:** Helmert Woudenberg. **Toeschouwers:** 180.

LEEUWARDEN - Carver, met Beppie Melissen en Jim van der Woude als kern, staat al jaren bekend als absurdistisch, fysiek theater met een volstrekt eigen signatuur. Dat die eigen stijl niet snel gaat vervelen komt mede door de inbreng van steeds wisselende gasten die aan de in het duister tastende theatrale zoektochten van dit clubje telkens een geheel eigen draai geven. In 'Banden' is er één gast die daarvoor zorgt: Martin Hofstra.

Jarenlang speelde hij bij Alex d'Electrique - dat andere prettig gestoorde gezelschap, waarbij het absurdisme veel anarchistischer en gewelddadiger was.

In het begin lijkt het even wennen voor de boomlange Hofstra, die permanent met oorkleppen op en vrijwel stom zijn eigen weg probeert te gaan in het bizarre gezinnetje dat in 'Banden' wordt geportretteerd. Dan is zijn klunzigheid net iets te gestileerd. Maar gaandeweg sluit zijn hoekige, ritmische stijl steeds beter aan bij die van Melissen en Van der Woude en in zijn eentje zorgt hij voor een magistraal slot.

Het verhaal in 'Banden' is even summier als indringend. De zoon, Hofstra, heeft een onduidelijk handeltje in fietsban-

den, waarvan er stapels over het toneel slingeren. De titel slaat echter meer figuurlijk op de, zoals dat heet, knellende familiebanden - vooral die tussen de moeder en haar broer - waarvan de zoon de dupe is. Met z'n drieën leven ze onder één dak in een benauwd kamertje met tafel, bed, fornuis en veel troep.

In dit realistische decortje wordt het alledaagse subtiel vermengd met het bizarre. Broer probeert zijn zus te ontkleden met een soeplepel, hannest met een kapstok die niet wil blijven hangen en vergrijpt zich aan een knuffelhond. Zijn zus worstelt met een onderbroek tijdens een lang verhaal over het temmen van een hond (om haar toehoorders vlak voor de pointe in de steek te laten). Tijdens de ruzies tussen broer en zus pro-

beert de zoon zijn hoofd in een kastje te verstoppen, maar de heibel raast hem tegemoet bij iedere deurtje dat hij opent of pannendecksel dat hij optilt.

Wat in deze voorstelling vooral opvalt is het intensieve gebruik van muziek en geluiden en een perfect ritme van de scènes. In uiterst trage gedeeltes wordt de tijd opgerekt en dan ineens slaan de gebeurtenissen op hol, vliegen figuren door het raam of de deur. Maar slapstick en hilariteit voeren niet de boventoon, daarvoor zit er gelukkig te veel vervreemding en verwondering in het stuk. 'Banden' is in het oeuvre van Beppie Melissen en de haren zonder meer een nieuw hoogtepunt.

HANS BRANS

Modern relatieleed in overbelast verhaal

Plaats: Posthuis Theater, Heerenveen. **Voorstelling:** Closer. **Auteur:** Patrick Marber. **Gezelschap:** Het Nationale Toneel. **Spel:** Daan Schuurmans, Roef Ragas, Eva Duijvestein, Bracha van Doesburgh. **Regie:** Antoine Uitdehaag. **Vertaling:** Martin Bril. **Aantal toeschouwers:** 260.

HEERENVEEN - Martin Bril vertaalde 'Closer', het tweede toneelstuk van de Brit Patrick Marber, maar niet de titel. „Dichterbij wat?“, denk je onwillekeurig als je vier mensen een avond lang-beter gezegd vier jaar lang - in vrijwel alle denkbare combinaties het met elkaar hebt zien proberen, zonder blijvend resultaat. Je zou kunnen zeggen dat 'Closer' gaat over mensen die wel 'nader tot elkaar' willen komen, maar het niet kunnen. Waar dat aan ligt, daar geeft het stuk gelukkig geen eenduidig antwoord op.

Het opent met een scherp gesneden scène waarin journalist en mislukt schrijver Dan een

meisje dat gevallen is (!) naar het ziekenhuis brengt. Deze Alice (in Wonderland zou je er bijna aan toevoegen) heeft veel van een moderne Lulu: een bakvis femme fatale die mannen het hoofd op hol brengt, maar daar vooral zelf het slachtoffer van wordt.

Alice (Bracha van Doesburgh) windt Dan (Daan Schuurmans) om haar vinger, maar die is een scène later al meer geïmponeerd door de rijpere fotografe Anna. Door een onwaarschijnlijk toeval krijgt Anna echter een verhouding met Larry, de ziekenhuisdokter uit scène één die in een 'hard core' chatsessie door Dan op het verkeerde been is gezet. Dan gaf zich namelijk uit voor Anna en verleidde de dokter tot een date, waar de echte Anna opduikt. Larry krijgt dus wat met Anna. Tot Dan erin slaagt om haar bij hem weg te kapen. Tot groot verdriet van Alice en Larry. Bent u daar nog?

Als je het zo navertelt - ik zal u de overige wendingen besparen - riekt het naar een vette soap. Maar dan wel een waarin

dozijnen afleveringen worden overgeslagen en de kosmos kunstmatig beperkt blijft tot deze vier. Er is eigenlijk geen scène waarin het niet net aan of net uit raakt.

Het televisieverleden van Marber als scriptleverancier van de BBC is ongetwijfeld debet aan deze vermoeiende structuur. Wanneer je verneemt dat dit een bewerking is van de verfilmde eerste versie, dan vraag je je af of het niet beter een film had kunnen blijven.

Ondanks die tekortkomingen heeft 'Closer' toch veel kenmerken van een briljante tragikomedie over modern relatieleed. De dialogen zijn weergaloos, de intrigerende uitspraken vliegen je om de oren en de situaties waarin de scènes verpakt worden zijn hoogst origineel.

Het zijn echter vooral de fantastische acteurs die met hun bravoure en een weergaloos naturel 'Closer' tot een onvergetelijke avondje maken. Waarna je met gemengde gevoelens buiten staat.

HANS BRANS

Ruimtesprookje combineert animatie en theater

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** De astronoute en de ster. **Leeftijd:** vanaf vijf jaar. **Gezelschap:** Arling & Arling. **Spel:** Nynke Heeg, Harry Arling. **Script, compositie, vormgeving:** Gerry & Harry Arling. **Animaties:** Harry Arling, Bastiaan Hooimeijer. **Regie:** Pieter Athmer. **Toeschouwers:** 370. **Nog te zien:** 15 november, Drachten.

LEEUWARDEN - Een raket die de maan haast omver vliegt, sterren die dansen en zingen, een scheetjeslatende 'sterrenhapper' en een astronoute die verliefd wordt op een ster. Dat zijn slechts enkele van de elementen in de prachtige kindervoorstelling die de gebroeders Arling bedachten. Wat de voorstelling vooral zo bijzonder maakt is de ingenieuze combinatie van computeranimaties en live theater.

De animaties op het achterdoek spelen een gelijkwaardige rol met alles wat voor het doek te zien is. Terwijl raketten en sterren in en uit het doek schieten vormen de spelers moeiteloos een geheel met het animatiegebeuren. Kinderen die op de televisie een stortvloed van beelden over zich uitgestort krijgen krijgen hier een prachtkans om die twee werelden aan elkaar te knopen. Monden vallen dan ook open van verbazing.

De voorstelling zit boordevol fijnzinnige humor die voor kinderen van vijf en ouder net zo genietbaar is als voor hun ouders. Het stramien van het verhaal is even simpel als klassiek. Astronoute Leida (Nynke Heeg) krijgt opdracht om te onderzoeken hoe het komt dat er de laatste tijd zoveel sterren verdwienen. Vanwege raketpech - kapotte gloeilamp - moet ze even stoppen en dan struikelt ze lieflijk over 'vallende ster' Bob (Harry Arling). Pas na het afscheid realiseren ze zich dat ze verliefd op elkaar zijn ge-

worden, maar dan dreigt een Pacman-achtige 'sterrenhapper', met de stem van Bert Vischer, roet in het eten te gooien.

Ondanks de vaderlijke adviezen van een bebrilde maan slokt de sterrenhapper toch ster Bob op. Gelukkig weet de astronoute hem te dwingen om de veelvraat alles uit te laten spugen. Nadat Leida van de happer met de haaienbek een vriendelijk koekiemonster heeft gemaakt staat niets een uitgebreid happy end meer in de weg.

Nynke Heeg schakelt gemakkelijk van speels via romantisch naar slapstick in de scènes met Harry Arling in zijn reuze sterrenpak. De vormgeving sluit perfect aan op de stijl van de animaties en de muziek speelt bijna ongemerkt een sfeerbepalende rol. Gezien de jazzachtergrond van de gebroeders Arling is dat ook niet verwonderlijk

HANS BRANS

Kluchtige Feeks zet overgave in nieuw licht

Plaats: De Lawei, Drachten. **Voorstelling:** De getemde feeks. **Auteur:** William Shakespeare. **Gezelschap:** Noord Nederlands Toneel. **Spel:** Lotje van Lunteren, Ludo Hoogmartens, Koen Wouterse, Wouter van Oord, Loek Peters, Jef Hoogmartens, Aafke Buringh, Yorick Zwart. **Regie:** Karina Kroft. **Vertaling:** Bert Voeten. **Toeschouwers:** 450. **Nog te zien:** 23 februari in Franeker, 24 maart in Heerenveen en 1 april in Leeuwarden.

DRACHTEN - Na het Nationale Toneel waagt in hetzelfde seizoen zich nu ook het Noord Nederlands Toneel aan Shakespeares 'Getemde Feeks'. Het is een stuk waar acteurs zich heerlijk in kunnen uitleven - met echte lieden die elkaar op voet van oorlog beminnen - maar ook een bijna onmogelijk stuk om in deze eeuw nog mee aan te komen zetten. Want wat moet je met een man die zijn vrouw zo ongeveer uithongert om haar op de knieën te krijgen en een getemde furie die aan het slot braaf verklaart dat een vrouw zich gewillig dient te onderwerpen aan haar man?

De jonge regisseur Karina Kroft zit er niet te veel mee. Ze heeft wat met Shakespeare, want eerder dit jaar zette ze ook al een 'Julius Caesar' op het toneel met frisse jongens in een zeer directe stijl. Bij het NNT zijn het de meiden die fris en vrolijk beginnen. Onder het geraas van Duitse punkmuziek stuiteren de zusjes Bianca en Catharina over het toneel terwijl een trosje heren in overjarige jacquetten met dikke sigaren naar binnen wankelt.

Stijlbreuk? Welnee. Kroft transformeert de komedie in een vette klucht en maakt meteen duidelijk dat deze heren hulpeloze fossielen zijn. Dat geldt in de eerste plaats voor de vader van de meisjes, Signor Baptista, een scheefgetrokken hark, die let-

terlijk in een wolk van stof loopt. Al timmert hij er dan kluchtig op los als dochter 'Kaatje' aan de haren van haar liefvallige zusje hangt, het wordt al snel duidelijk dat deze flutfiguur zijn dochters nooit één grens heeft weten te stellen.

Op komt Petruchio, de temmer van de feeks. Hij is getipt door een van de aftandse vrijers van Bianca die willen dat hij de weg vrij maakt door eerst de oudste dochter te trouwen. Deze Petruchio heeft in zijn eerste optreden echter weinig van de vastberaden houwdegen die je normaliter in de 'Getemde Feeks' ziet. Dit is een haantje dat twijfelt of zijn aanpak wel werkt.

Zijn strategie om Kat op de knieën te dwingen wordt hier ook nadrukkelijk als zodanig gepresenteerd. Zelfs zijn bedienden spelen bij hem een rol in het martelspel. Als Kat dan eindelijk murw geslagen is en nog slechts versteend voor zich uit kan kijken, begin je te begrijpen dat ze meer te hoop liep tegen haar eigen woede en grenzeloosheid dan tegen die liefhebberende potentiaat. Die zich overigens na de eerste echte kus van een heel andere kant laat zien. In een prachtige scène wast hij zij vrouw van top tot teen, teder en nauwgezet.

Nu zijn we klaar voor het laatste en lastigste stuk van de Feeks, waarin Petruchio aan de andere vrijers bewijst dat zijn vrouw heel wat gehoorzamer is dan die van hen. Voor de slotmonoloog van Catharina hebben de verliezers geen geduld. Dus richt zij zich rechtstreeks tot de zaal, die ongemakkelijk moet lachen bij dit pleidooi voor de onderwerping van de vrouw. Het zijn de mores van een andere tijd. Wat beklijft zijn haar woorden: veeg die rimpels van je voorhoofd, blijf niet hangen in verzet, maar ga met het leven mee. Dit is een geslaagde klucht, en meer dan dat.

HANS BRANS

Vader en zoon spelen Elsschot met fijne ironie

Plaats: De Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** De ontgoocheling. **Tekst:** Willem Elsschot. **Spel:** Herman en Vincent Verbeeck. **Regie:** Wim Meeuwissen. **Belangstelling:** 80 mensen. **Nog te zien:** 11 december in Dokkum.

LEEUWARDEN - Vijf jaar geleden alweer speelde de Belgische acteur-verteller Herman Verbeeck in zijn eentje 'Kaas' van Willem Elsschot. De 'vleesgeworden kaasklerk' werd hij toen in deze krant genoemd. Nu is hij, op uitnodiging van de Stichting Literaire Activiteiten Leeuwarden, terug met een andere Elsschot-novelle én met zoon Vincent die anders actief is in de jeugdtheatergroep Artemis.

'Een ontgoocheling' is in Nederland minder bekend dan 'Kaas' of 'Lijmen / Het Been'. Dat verklaart misschien de geringe opkomst in De Harmonie. Ten onrechte, want niet alleen kan 'Een ontgoocheling' zich meten met die andere juweeltjes, de voorstelling van vader en zoon is bovendien nog sterker dan het solo-optreden van Verbeeck sr. destijds.

De toevoeging van Vincent is gerechtvaardigd omdat 'Een ontgoocheling' vooral draait over een maatschappelijk mislukte vader en de hooggespannen verwachting die hij heeft van zijn zoon Karel, die eigenlijk altijd Karel'tje, maar ook Dik-kop wordt genoemd - en dan ligt de ontgoocheling al in het verschiet.

Vader De Keizer is een kleine sigarenfabrikant die zijn afzet alleen weet te slijten aan familie, kennissen en een paar andere middenstanders. Het Antwerpen van vlak voor de Eerste Wereldoorlog wordt ons aan het begin vertoont in een reeks ouderwetse dia's, terwijl de jonge Verbeeck op de trekzak ironisch muzikaal commentaar geeft.

Daarmee is de toon gezet. Vader De Keizer wordt door moeder betrappt in een dubieuze lokaliteit en gebruikt dat tot in lengte van dagen tegen hem. De poten worden onder zijn stoel als voorzitter van de kaartclub weggezaagd en zijn toekomstbeeld knakt als hij er na drie jaar achter komt dat Karel'tje op het gymnasium niets anders doet dan zittenblijven en dus nooit advocaat zal worden.

Het zou melodramatisch zijn als het niet zo ingehouden verteld werd, met verstopte ironie en veelzeggende details. De vernederingen van Karel'tje op school en later als jongste bediende krijgen we op dezelfde droogkomische manier te zien en te horen, maar vader De Keizer heeft daar hoegenaamd geen weet van - totdat het misloopt. Op zijn sterfbed zoeken zijn ogen wanhopig een 'talisman tegen het pesten' voor zijn zontje.

Onvermogen en liefde, status en schaamte gaan bij Elsschot hand in hand. Met hun subtiele mimiek vertellen De Verbeecken het zonder een komma te vergeten - speels, zonder overdrijving en met dezelfde liefde en genadeloze scherpte die Elsschot voor zijn alter ego's aan de dag legde.

HANS BRANS

Kantoorseks tijdens ‘Driekoningenavond’

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** ‘Driekoningenavond’ van William Shakespeare. **Gezelschap:** De Theatercompagnie. **Spel:** Carice van Houten, Anneke Blok Jappe Claes, Paul de Leeuw, Tijn Docter. **Regie:** Theu Boermans. **Toeschouwers:** 300. **Nog te zien:** 12 april, Drachten.

LEEUWARDEN - Shakespeares komedies zijn in stijl en sfeer zo tijdgebonden dat je er flink mee aan de haal moet willen ze werken. Het Noordelijk Toneel liet dat pas zien met ‘De getemde feeks’, de Theatercompagnie

doet het niet minder verrassend met ‘Twelfth Night’, een gelegenheidsstuk voor Driekoningenavond (twaalf dagen na kerst).

Hoewel dit als een beter stuk geldt dan de ‘Feeks’ is het zelden meer te zien. Dat gedoe met verwisselde tweelingen, verkeerde liefdes en vrouwen die zich als man vermommen vergt kennelijk een soort humor dat nauwelijks nog aanspreekt.

Regisseur Theu Boermans dacht daar anders over. Hij maakte een zeer vrije bewerking, die de romantische komedie in een koele zakenwereld situeert, waarin kantoormeisjes heen en weer geslingerd worden tussen hun behoefte aan harde seks en Eeuwige Liefde.

Naast die eigentijdse ‘verwarring der seksen’ speelt muziek een centrale rol. ‘If music be the food of love, play on’ is de beroemde openingsregel van de verliefde graaf Orsino. In plaats daarvan stoeit Tijn Docter als Orsino met een eigen versie van Shirley Basseys ‘Where do I begin’ om zijn verliefdheid op Olivia uit te drukken. Als het doek daarna opgaat blijken hij en Olivia rivaliserende managers, ieder in hun eigen glazen kantoorruimte.

De hoofdrol is niet voor dit duo

maar voor Viola, een glansrol van Carice van Houten. Viola, met innemend Twents accent, denkt dat ze haar tweelingbroer verloren heeft en biedt als man haar diensten aan Orsi-

no aan. Die stuurt de stuntelige, maar o zo bekoorlijke slungel als postiljon d’amour naar de verkilde Olivia, die ook al rouwt om een verloren broer. Misverstanden te over.

Paul de Leeuw neemt als zuip-schuit sir Tobias het kluchtige bijgerecht grotendeels voor zijn rekening. Wat de drijfveren zijn van deze onderkoelde bijstaander - handen in de zakken, burgemeestersbuik vooruit - is onduidelijk.

Hetzelfde geldt voor Feste, een soort dorpsgek. Met haar hondje komt ze soms grappig uit de hoek en ze zingt prachtig, maar waarom ze daar rondloopt is net zo’n raadsel als de betekenis van die kakelende kantoormeiden.

Wel werkt de eigenaardige mix van moderne socio-babbel en ouderwets rijmende vertaling, de huilscènes die steeds op het randje van nep en echt zitten en de parodiërende muziek, zoals het schitterende Twarres-duet van de verenigde broer en zus.

Deze ‘Driekoningenavond’ is al met al een absurdistische vertoning, barstensvol grappen, met een serieus randje, maar niet altijd even helder. Het is vooral één man/vrouw die door haar sprankelende spel de boel bij elkaar houdt en voor wie je als een blok moet vallen: Carice van Houten.

Een aandoenlijke zoektocht naar tederheid

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Fragmenten. **Gezelschap:** Zuidelijk Toneel. **Spel:** Carola Bärtschiger, Nanette Edens, Thomas Oerlemans, Marcel Osterop, Irene Slotboom, Dimme Treurniet. **Regie:** Olivier Provily. **Toeschouwers:** 120.

LEEUWARDEN - Twee blote lijven liggen in foetushouding op een kaal toneel. Zo begint 'Fragmenten'. Langzaam ontwaken de vrouw en de man, zien de wereld en ontdekken elkaar, zoals

Adam en Eva elkaar in het paradijs ontmoet moeten hebben. De daaropvolgende paring heeft niets pornografisch. Het is puur en aandoenlijk, wat ook geldt voor veel van de andere fragmenten die deze jonge groep spelers laat zien.

Regisseur Olivier Provily liet zich inspireren door de Poolse theatervernieuwer Tadeusz Kantor, die in de jaren vijftig en zestig de traditionele vormen van het theater ontleedde in oerelementen als ruimte, tijd, blik.

Dat is vooral terug te zien in de volgende scène. De zes spelers staan in stijve pakken op een

kluitje, starend naar de zaal. Met grote tussenpozen valt de groep langzaam uiteen, en tenslotte gebeurt er minutenlang niets meer. De levende beelden ademen, bewegen amper, staren ons aan.

Een meditatieve stilte breidt zich uit over de al even bewegingsloze zaal. Misschien valt er iemand in slaap of dwaalt af: het mag, de spanning is er niet minder om. Na lange tijd ontstaan er voorzichtig nieuwe patronen. De spelers worden onwennige gasten op een welwillende cocktailparty. Hun woorden en gedragingen zijn het ene moment normaal, dan weer net verkeerdt, waardoor er vreemdende interacties ont-

staan binnen alledaagse ontmoetingen.

Fragmentarisch is 'Fragmenten' zeker, maar met zoveel concentratie hoeft het ontbreken van een rode draad geen gemis te zijn. Toch is de spanning en puurheid waardoor veel momenten in deze bijzondere voorstelling bepaald worden, niet altijd overtuigend. Vooral als er kleine dialoges ontstaan mis je puntigheid of een dubbele bodem.

In het derde deel zien we een grote, stalen kooi, die associaties oproept met Guantanamo Bay (of Schiphol-Oost), maar ook algemenere beelden oproept van de mens als een ge-

koid dier. Na elkaar, of soms met z'n tweeën, houden figuren een verhaal of zitten ze daar zwijgend. Lichtwisselingen maken het onmogelijk om de changes te zien, zodat de scènes iets filmisch krijgen.

Nergens ontstaat een compleet beeld van een verhaal of een individu. Het blijven flarden uit een benauwende droom. 'Fragmenten' is geen groots theater, maar het combineert de afstandelijkheid uit het werk van Kantor boeiend met de eigen zoektocht naar warmte en tederheid.

HANS BRANS

Ideale lijf ontleed in een Nederlandse keuken

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Het Goede Lichaam. **Teksten:** Eve Ensler. **Spel:** Wimmie Wilhelm en gastspelers. **Vertaling:** Barbara van Kooten. **Regie:** Peter Heerschop. **Toeschouwers:** 270. **Nog te zien:** 13 december Leeuwarden (bijna uitverkocht); 15 en 16 februari in Drachten.

LEEUWARDEN - Wat is een betere plaats om drie vrouwen te laten uitrazen over dat ideale, onbe-

reikbare lichaam dan in die bron van alle genot en ellende: de keuken? Dus wordt het publiek, dat voor het leeuwendeel uit vrouwen bestaat, uitgenodigd rond de keukentafel van Wimmie Wilhelm die daar met steeds wisselende gastspelers de nieuwe monologen van Eve Ensler te lijf gaat.

Na het succes dat Ensler met 'De vaginamonologen' had kon een vervolg in dezelfde formule nauwelijks uitblijven. Haar aandacht verlegde ze nu naar een nog omvangrijkere bron van zelfhaat: het vrouwelijk lichaam dat maar niet wil beant-

woorden aan het ideale schoonheidsdictaat. Dat wordt geheid een feest van herkenning en zelfspot. En een feestje is meestal het leukst in de keukens.

Veelvuldig wordt het publiek erbij betrokken. Met vragen, versnaperingen en zelfs zalfjes. In de zaal hangt de jolige sfeer van een tupperwareparty, of is het de erotische variant ervan? Want het onderwerp zit natuurlijk dicht op de huid, zodat gêne en hilariteit voortdurend om de voorrang strijden.

Wilhelm is deze rol op het lijf geschreven en dat is hier voor-

al overdrachtelijk bedoeld. Als de Nederlandse pendant van Bette Middler stapt ze over het toneel - vervaarlijk, ongegeneerd, grappig en spits. Af en toe overvleugelt haar spottende rampetampstijl de twee gasten wel - hier Trudy de Jong en Margje Wittermans - maar gelukkig weten die zich nog aardig te weren.

Opvallend is wel het contrast tussen de monologen van Ensler en de verbindende improvisaties van de drie actrices. Ensler interviewde vrouwen over de hele wereld, wat resulteerde in soms nogal extreme monolo-

gen. Zoals de Braziliaanse vrouw die zich door haar echtgenoot stukje voor stukje liet ombouwen tot zijn ideale vrouw. Of een jongensachtig meisje uit Italië dat op haar zestiende haar borsten liet weghalen om geen last te hebben van haar lustgevoel.

Ensler zelf komt in die teksten naar voren als een pseudo-diepzinnige globetrotter, die alle ervaringen aaneenrijgt zonder ooit tot een eigen idee te komen. Achtervolgd door een redeloze 'buikhaat' begint ze uiteindelijk in Afrika het licht te zien als een vrouw haar duidelijk maakt dat je de ene boom

(buik) niet met de andere moet vergelijken.

Die 'moraal' wordt door dit Nederlandse trio eigenlijk van het begin af aan al beleden. Hun min of meer persoonlijke fixaties met eten, diëten en het figuur dat je slaat in de slaapkamer zitten minder geheid in elkaar dan de (voorgelezen) monologen, maar er zit ook meer relativering, zelfspot en neiging tot acceptatie in. Het is dan ook vooral hun aandeel dat in deze Nederlandse keuken het best tot zijn recht komt.

HANS BRANS

‘Herfstsonate’ indringend, nergens sentimenteel

Plaats: Posthuis, Heerenveen. **Voorstelling:** Herfstsonate (naar de gelijknamige film van Ingmar Bergman). **Bewerking:** Lodewijk de Boer en Flip Broekman. **Spel:** Linda van Dijck, Camilla Siegertsz, Alexander van Heteren en Medi Broekman. **Regie:** Anny van Hoof. **Toeschouwers:** 270. **Nog te zien:** 15 februari in Drachten en 18 februari in Dokkum.

HEERENVEEN - Toneelstukken vormen nogal eens de basis voor een film, het omgekeerde komt zelden voor. Na de geslaagde toneelbewerking van ‘Scènes uit een huwelijk’ wilde productiehuis Hummelinck Stuurman zich ook wagen aan een toneelbewerking van Ingmar Bergmans film ‘Herstsonate’.

Vlak voor zijn dood zette schrijver Lodewijk de Boer, die zelf veel in Zweden heeft geregisseerd, zich aan deze opgave en hij deed dat op een manier die meer trouw is gebleven aan Bergman dan aan zijn eigen stijl. Je kunt je dan ook afvragen wat het toneelstuk anno 2006 nog heeft toe te voegen aan de film anno 1978, die door zijn sterke binnenkamerpsychologie ook iets toneelmatig had.

Hier missen we het voyeurisme van de onzichtbare camera en de indringendheid van de close-up, maar daar staat tegenover dat we zelf onze blik kunnen bepalen. Wat dat betreft is de openingsscène al erg goed gekozen. De oudere dominee kijkt naar zijn jongere vrouw en vertelt ons dat hij haar vaker zó waarneemt, zonder te kunnen doordringen tot haar verdriet

en haar eenzaamheid. Kijken, zonder contact te kunnen maken zou je het motief kunnen noemen van deze interpretatie.

Door de beknoptheid van de toneelbewerking zien we ook scherper het geraamte van het drama. Eva, de vrouw van de dominee, heeft na zeven jaar haar moeder uitgenodigd op de afgelegen pastorie. Vanuit de kosmopolitische concertwereld stapt moeder Charlotte onzeker en berstensvol schuldgevoel de eenvoudige woning in die er in dit decor uitziet als een soort onaf bouw pakket van Ikea, met halve wanden en balken die symbool staan voor het gebroken bouwwerk van Eva's jeugd.

Want de gevierde concertpianiste was nooit in staat om ook werkelijk een moeder te zijn,

noch voor Eva en nog minder voor de gehandicapte dochter Lena - al waren er perioden dat ze die rol nadrukkelijk probeerde te spelen. Piano spelen ging haar beter af.

Na de ongemakkelijke verwelkomingen en onzekere verklaringen van aanhankelijkheid, breken de sluizen open in een stortvloed van verwijten. Ontredderd ontvlucht Charlotte het huis, zoals ze dat in het verleden zo vaak deed. Het enige wat ze met emotie kan is het in de muziek stoppen.

Linda van Dijck doet als Charlotte niet onder voor de grote Ingmar Bergman en dat geldt ook voor Camilla Siegertsz, die op haar kookpunt heel wat heviger tekeer gaat dan destijds Liv Ulman in de film. De voorstelling barst van de prachtige

momenten. Als Eva een stukje Chopin op de piano doet probeert Charlotte even subtiel als krampachtig haar ergernis te onderdrukken om daarna met een keihard oordeel te komen: Chopin is wel indringend, maar nooit sentimenteel.

Dat is tegelijk de toon die regisseur Van Hoof uitstekend heeft weten te treffen. Hoe vaak de gevoelens van warmte, en de hunkering naar erkenning ook omslaan in onvermogen en zelfs haat, sentimenteel of melodramatisch wordt het nooit. Wel bekruipt je 25 jaar na het origineel de prozaïsche vraag: had dat meisje niet beter in therapie kunnen gaan, in plaats van haar gram te halen op een falende moeder, die daar na al die jaren nog steeds niets mee kan?

HANS BRANS

Koningin Juliana klem tussen tragedie en docu-drama

Plaats: Posthuis Theater, Heerenveen. **Voorstelling:** Juliana's Derde Weg. **Gezelschap:** De Kern. **Tekst:** Jan Jaap Jansen en Ineke ter Heege. **Spel:** Ineke ter Heege, Vastert van Aardenne, Diana Dobbelman, Jan Jaap Jansen, Mariëke de Kruijf. **Regie:** Jan Jaap Jansen. **Toeschouwers:** 100.

HEERENVEEN - Al in de eerste scène maakt Juliana, Koningin der Nederlanden duidelijk dat ze als verlegen meisje al dol was op toneelspelen. En dat ze daarom graag inging op de uitnodiging van het gezelschap De Kern om nu ook eens haar zegje te doen, nadat Prins Bernhard in de Volkskrant ruimschoots zijn mond had geroerd. De rol van Koningin, die van liefhebberende eega, die van de 'gewone' moeder des vaderlands en al die andere rollen blijken aan het eind van het stuk niet alleen

een keurslijf te zijn geweest, maar tot op zekere hoogte ook een reddingsboei. Dat suggereert tenminste de laatste scène.

De Kern heeft geprobeerd om van de cruciale periode uit Juliana's koningschap die culmineerde in wat de Greet Hofmans-affaire is gaan heten, een koningsdrama te construeren. De toneelliefhebster Juliana wordt daarom herhaaldelijk een parallel met Shakespeares Koning Lear in de mond gelegd. Net als zij werd ook Lear immers door zijn naaste tot waanzin gedreven. Dat slaat dan op de pogingen van Bernhard om haar ontoerekeningsvatbaar te verklaren als zij de scheiding zou doorzetten, waardoor niet alleen hij, maar ook zichzelf van haar positie en macht beroofd zou zijn.

Ook in decor heeft De Kern geprobeerd om het koningsdrama gestalte te geven. We zien de overbekend ingang met

bordes van Paleis Soestdijk en het begin van de zijvleugels, die achter afbrokkelen in halve pilaren, als de ruïnes van een antieke tempel. De halve vleugels geven meteen de verwijdering van de echtelieden aan: links haar domein, rechts dat van hem, overeenkomend met hun politieke gezindheid.

De Kern heeft zich terdege voorbereid op dit stukje recente geschiedenis en de personages lopen dan ook over van het bronnen-materiaal. Tien jaar monarchie, plus context passen de revue in een vernuftige en zeker onderhoudende reeks van taferelen. Zoals zoveel van dit type biografisch drama dat de laatste jaren zo in zwang is - Wilhelmina, Emily, Piaf, Callas, Brel, - berust de werking vooral op de herkenning van wat ons al bekend was. Lijkt Ineke ter Heege op onze oude koningin? Jazeker, haar stem produceert hetzelfde gedragen hyper-Nederlands en ook het kapsel is het precies.

De Kern mikt echter op meer. Men wil een nieuwe visie op Juliana geven: Hoffmans was niet de zweverige heks, waar Bernhard het Nederlandse volk in wilde laten geloven en Juliana was evenmin zo zweverig, laat staan 'ontoerekeningsvatbaar'. Daarbij wordt vooral Bernhard als kwade genius neergezet - en vermoedelijk niet ten onrechte - naast de beminnelijke en joyeuze kanten die hem ook ruymhartig worden toegeschreven. Maar een echt nieuwe visie is dit niet.

Was met al deze stortvloed van gegevens de vorm van een docu-drama niet meer op zijn plaats geweest? Pas tegen het eind weet De Kern iets van de verbeelding van het theater toe te voegen aan de presentatie van historische feiten. Als Juliana zich realiseert in welke positie haar man haar heeft gemaanoeuvreed wordt het even een beetje een koningsdrama.

HANS BRANS

Juliana vanuit het hiernamaals niet tragischer

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Juliana. **Tekst en regie:** Ger Thijs. **Spel:** Renée Soutendijk, Jaap Spijkers, Marisa van Eyle, Dic van Duin. **Toeschouwers:** 325. **Nog te zien:** Franeker, 20 oktober en Drachten, 23 november.

LEEUWARDEN - Het regent de laatste jaren Oranje koningsdrama's op het Nederlandse toneel. Na koning Willem I, koningin Wilhelmina, koningin Emma, koningin Juliana en prins Willem-Alexander werpt Ger Thijs zich nu eveneens op Juliana om onze nieuwsgierigheid

naar koninklijk lief en leed te bevredigen. De vergelijking met De Kern die eerder dit seizoen ook een drama over koningin Juliana op de planken bracht dringt zich op.

De Kern is min of meer gespecialiseerd in breed opgezette, historische drama's en bracht tegen de achtergrond van een Soestdijk-imitatie vrijwel het hele actieve leven van Juliana als koningin in beeld, met het accent op de 'Greet Hofmans-affaire'. Thijs concentreerde zijn stuk helemaal op die beruchte zaak, maar koos bovendien voor een heel bijzondere invalshoek. Hij plaatst de vier hoofdrolspelers uit deze periode - Juliana, prins Bernard, ge-

bedsgenezeres Greet Hofmans en minister-president Beel - in een soort 'vagevuur', waar ze hun aardse optreden nog eens moeten doornemen alvorens toegelaten te worden tot hemel hetzij hel.

Dat vagevuur ziet er uit als een wachtkamer in de vorm van een driehoek met een diepe punt, een wolkenplafond en een enorme ficus-tak. Rondom dit vage symbool neemt Juliana de anderen op sleeptouw in haar grote passie voor het toneelspelen. Bernard komt als laatste binnen, koud een uur na zijn begrafenis, maar wel in uniform.

Het idee achter het naspelen

van de cruciale momenten vanuit het hiernamaals is dat de historische personages reenschap afleggen van hun daden. Maar in plaats van pleidooien, of reflecties achteraf vanuit ieders eigen optiek, zien we een reconstructie van de feiten volgens de schrijver. Weliswaar worden de scènes nu en dan onderbroken door een Juliana die enkele dagen uit haar herinnering mist (omdat ze een elektroshock-therapie zou hebben gekregen), of door een Beel, die zich schaamt over de dubieuze manier waarop hij Hofmans heeft losgeweekt van de vorstin. Maar er is geen sprake van conflicterende gezichtspunten. Zó ging het - volgens Thijs.

Het slot waarin Bernard vrijwillig het deurtje naar de hel neemt en Hofmans - als slachtoffer van wat we nu 'demoniseren' noemen - de hemelpoort binnentreedt, oogt ironisch, maar het oordeel van de geschiedschrijver is hier onverbiddelijk. De originele insteek van het hiernamaals waarin geprobeerd wordt de historische waarheid vanuit verschillende kanten te benaderen, is daarmee overbodig geworden.

Hetzelfde geldt voor de rijkelijke verbale humor. Er zitten prachtige grappen en spitse woordspelingen in die de materie, net als de na-spielconstructie, licht verteerbaar ma-

ken. De goed ingelichte consument zal het zeker gerieven, maar het maakt de tragedie van het gevangen koningschap nergens schrijnender.

Soutendijk speelt Juliana als een kittige spring in 't veld en Jaap Spijkers maakt van Bernard een flamboyante manipulator. Samen met de ingetogen, maar fletse Hofmans en de bijna karikaturale Beel zorgen ze voor een onderhoudende voorstelling. Iets van tragiek zien we echter maar even: als Juliana gedwongen wordt om te kiezen tussen haar vriendin en haar kroon.

HANS BRANS

Mooi tijdsbeeld in 'Koningin Emma'

Plaats: Posthuis Theater, Heerenveen. **Voorstelling:** Koningin Emma, redster van Oranje. **Tekst:** Ton Vorstenbosch. **Spel:** Nel Kars. **Regie:** René Retèl. **Toeschouwers:** 180.

HEERENVEEN - De ironie wordt niet benadrukt als Koningin Emma in haar laatste scène zich erover beklaagt dat de privé-geheimen van de Oranjes op straat komen te liggen. Terwijl het er toch zo dik boven op ligt want wat is Ton Vorstenboschs nieuwste royalty-drama anders dan de bevrediging van onze collectieve nieuwsgierigheid over wat er zich achter die paleisdeuren allemaal afspeelde?

Na het tragische docu-drama van De Kern over koningin Juliana wordt het publiek nu getraakteerd op leven en werken van haar grootmoeder.

Hoewel de eerste vrouwelijke koningin van Nederland heeft Emma van Waldeck-Pyrmont minder te bieden als dramatisch personage dan Wilhelmina en Juliana. Van politieke wapenfeiten of 'kwesties' was

geen sprake, zodat het niet zo verwonderlijk is dat het toneelstuk pas een aanvang neemt als de verse koningin Wilhelmina bij haar huwelijk in 1901 het moederlijk huis verlaat.

Nog meer dan daarvoor staat Emma er dan alleen voor, net als Nel Kars in deze solo-voorstelling. In zes taferelen zet ze een Emma neer die heel natuur en historisch getrouw overkomt. Kars zelf voegt aan dat verantwoordelijksgevoel een aangenaam lichte toets toe.

Nog iets komischer wordt de toon in twee taferelen waarin ze respectievelijk een hofdame en een soort Leger des Heils-dame opvoert die de 'koningin-moeder' vanuit een ander perspectief belichten. Het complementeert het beeld van een lieve maar ook erg on-dramatische dame waaraan Nederland en Oranje veel te danken hebben.

Met de geschiedenisboekjes in de hand schreef Vorstenbosch een sympathiek koningsdrama dat een informatief stukje 'tijdsbeeld' geeft, maar dat aan de andere kant gespeend is van een echt thema of een brandende fascinatie.

HANS BRANS

Een eindeloze spiegeling van lust en moraal

Theater: De Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Madame de Sade. **Auteur:** Yukio Mishima. **Gezelschap:** Toneelgroep Amsterdam. **Spel:** Barry Atsma, Hugo Koolschijn, Alwin Pulinckx, Leon Voorberg, Eelco Smits, Marieke Heebink. **Regie:** Krzysztof Walikowski. **Vertaling:** Peter Verstegen. **Toeschouwers:** 110.

LEEWARDEN - De kleedkamer is verplaatst naar de eerste rij. Daar zitten de vijf mannen, die -

zoals de auteur voorschrijft - de vrouwenrollen van Mishima's 'Madame de Sade' spelen, zich verveeld op te tutten voor hun kapspiegels, af en toe een blik werpend op het nu al wat geeneerde publiek. Het belooft een uitbundig avondje nientoneel te worden, maar met die omschrijving doet men het stuk en de voorstelling toch tekort.

Net als zijn Franse evenknie Jean Genet was ook de Japanner Yukio Mishima gefascineerd door een duistere mengeling van lust en geweld en een afkeer van de burgerlijke mo-

raal. En net als de 'beschermheden' van Genet - Sartre en De Beauvoir - lag de bron van die fascinatie bij Markies de Sade, die in de gevangenis een eigen universum bijeen pende dat bestond van de aberraties en de antimoraal.

Mishima richt zijn verbeelding echter niet op De Sade zelf, maar op zijn omgeving: zijn vrouw Renée die hem lange tijd trouw bleef, haar zuster en vooral haar moeder die er alles aan deed om de verfoeide losbol zo lang mogelijk achter de tralies te krijgen. Niet het leven

en werk van De Sade is daarmee het onderwerp, maar het probleem waar zijn keuze anderen voor stelt en de verschillende wijzen hoe zij daar op reageren.

De keus om deze vrouwen door mannen te laten spelen is niet onlogisch, omdat het hier niet om de maatschappelijke man-vrouwverhouding gaat, maar om de fundamenteën van de (mannelijke) seksualiteit. Oppervlakkig gezien mag de voorstelling een verheerlijking lijken van een ongeremde zucht naar genot, of van een onstuitbare behoefte tot 'overgave', maar de Poolse regisseur Krzysztof

Walikowski maakt er bepaald geen gay parade van.

In theatrale, tamelijk statische beelden komen de verschillende posities die de personages belichamen én de verandering die ze doormaken, duidelijk aan bod. Zelfs de oude, conservatieve matrone - subtiel neergezet door Hugo Koolschijn - werpt een dam op, waar je je graag aan vasthoudt.

Door de rust in de voorstelling komen de lyrische, lang uitgesponnen dialogen van Mishima goed tot hun recht, maar hoe beter je er naar luistert, des te

meer kom je erachter dat de schrijver zelf ook niet uit de materie kwam. De nadrukkelijk literaire stijl verbloemt meer dan dat er onthuld wordt.

De spiegels in het decor vormen wat dat betreft een uitgekende metafoor. Dan weer kijk je er doorheen, dan weer spiegelen ze, of zien we het weerkaatste beeld terug in andere spiegels. De zoektocht naar de totale, zinnelijke 'vrijheid' raakt hopeloos verstrikt in het doolhof van Mishima's gezichtspunten.

HANS BRANS

Toneel als metafoor in beklemmende 'Mephisto'

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Mephisto, naar de roman van Klaus Mann. **Regie en bewerking:** Paul Binnerts. **Spel:** Huub Stapel, Derek de Lint,, Chiara Tissen Reinier Bulder, Jara Lucieer, Sieger Sloot, Nelleke Zitman. **Toeschouwers:** 240.

LEEUWARDEN - 'Ik ben maar een gewone toneelspeler', jammert een vertwijfelde Huub Stapel, alias Hendrik Höfgen, alias Gustaf Gründgens als hij beseft dat hij aan de top van zijn carrière

slechts een speelbal van de nazi's is. Vervolgens draait diezelfde toneelspeler een knop om en neemt onaangedaan tussen de andere acteurs plaats. Einde Mephisto.

Regisseur Paul Binnerts heeft met zijn eigen bewerking van de roman van Klaus Mann nadrukkelijk gekozen voor het toneelspelen als metafoor voor de innerlijke corruptie en de betrekkelijkheid van de kunst, maar ook als vormingang voor het ingewikkelde verhaal dat een periode van ruim tien jaar beslaat. Dat begint al met de spelers die zichzelf aan het publiek voorstellen en uitleggen

welke dubbelrollen ze allemaal spelen, hetgeen geen overbodige luxe blijkt te zijn.

Met een decor van slechts enkele stoelen en tafels en alle acteurs permanent op het toneel blijft de atmosfeer van een repetitielokaal de hele voorstelling hangen. Omdat de bewerking ook nog eens een lange periode beslaat die is opgedeeld in een groot aantal korte fragmenten, is het gevaar niet denkbeeldig dat je naar een reeks acteerkunstjes kijkt waar je als toeschouwer buiten blijft.

Dat dat niet gebeurt is vooral te danken aan de grote intensiteit

waarmee de acteurs je in iedere scène meetrekken. Langzaam maakt de verwarring over wie hier wie is, plaats voor nieuwsgierigheid naar de complexe persoonlijkheid van Hendrik Höfgen en ten slotte - als de ene na de andere van zijn bentgenoten vermalen wordt onder de raderen van de Hitler-dictatuur - voor een toenemende beklemming.

Klaus Mann - zoon van Thomas Mann - raakte in het Hamburgse cabaret- en toneelwereldje van midden jaren twintig bevriend met de ambitieuze Gründgens. Zijn zus Erika was zelfs een aantal jaren met hem getrouwd.

Maar terwijl de Manns, en vele kunstenaars met hen, vluchtten voor het nazi-regime, bleef de kameleontische Gründgens in Berlijn en wist zich met zijn vertolking van Mefistofeles uit Goethes Faust zelfs op te werken tot favoriet van Göring.

Na oorlog werd Gründgens even zo makkelijk een topacteur in de Bundesrepubliek en slaagde zijn familie er nota bene in om de publicatie van het boek van Klaus Mann - die al in 1948 zelfmoord pleegde - tegen te houden. In vergelijking met de eerste theaterbewerking door Arienne Mnouchkine voor het Théâtre de Soleil en de bekende verfilming met Klaus Ma-

ria Brandouer lukt het Binderts heel goed om te voorkomen dat we de 'duivelse' Höfgen/Gründgens te makkelijk wegzetten als 'foute' acteur.

Höfgen is ook het slachtoffer van zijn eigen talent voor aanpassing. Bijzonder is het bovendien dat Binnerts Klaus zelf nadrukkelijk als personage ten tonele voert. Jammer genoeg is de acteur voor deze rol te oud en zien we te weinig van Klaus' homoseksualiteit en van zijn vadercomplex - twee zaken die bepalend moeten zijn geweest in zijn houding tot de voormalige vriend en 'verrader' Gründgens.

HANS BRANS

Buijsman solo is een stroeve, rauwe droom

Plaats: De Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Een nacht uit het leven van de stad. **Spel:** John Buijsman. **Muziek:** Keimpe de Jong, Joost Kroon, Andreas Suntrop. **Teksten:** Ko van den Bosch, Daphne de Bruin, Maria Goos, Marcel Möring en Martin van Waardenburg. **Regie:** Paul Feld en Jeroen Kriek. **Toeschouwers:** 105.

LEEWARDEN - De Rotterdamse acteur John Buijsman is - het is spijtig om te zeggen - in deze

contreien vooral bekend als de stoethaspel uit de Gamma-reclame. Toch is dit al weer zijn vijfde solovoorstelling. Op het toneel opponeert hij zich als een wat eenkennig acteur die desondanks behoorlijk wat noten op zijn zang heeft. Want behalve als speler van een reeks uiteenlopende monologen, laat hij ook van zich horen als zanger.

Muziek is dan ook een wezenlijk onderdeel bij deze voorstelling. Drie nonchalante heren spelen relaxt op drums, gitaar, diverse saxen en af en toe ook nog eens op een orgeltje - alsof ze in een

rokerige nachtclub staan. Voor de rook zorgt Buijsman in zijn eentje, nerveus paffend aan weer een saffie. Het past wel in het beeld dat wordt opgeroepen van de grote stad bij nacht. Het is de sfeer van free jazz, echte mannen in slordige colberts en eenzaam worstelen met het leven.

Hoewel je dit theater geen cabaret mag noemen - daartoe wordt het publiek te veel op afstand gehouden - blijft de verteller in alle verhalen toch heel dicht bij Buijsman zelf. In de ene monoloog is hij een gefrustreerde echtgenoot, dan weer

een jongetje dat met zijn vader mee zal naar de hoeren, dan weer een filosoferende zwerver en tenslotte een afgeleefde vader in het tehuis.

De teksten zijn aangeleverd door schrijvers als Ko van den Bosch (van Alex d'Electricque), Daphne de Bruin, Maria Goos en Marcel Möring. Buijsman haalt hun producten echter stuk voor stuk door een persoonlijke mangel, zodat het bijna lijkt of er een dunne, autobiografische lijn door de voorstelling loopt. Bij de zwerver zet hij een pruik op en de oude man krijgt in ondergoed een broos en deerlijk aanzien, maar

verder doet hij geen enkele moeite tot vermomming. Ook zijn speelstijl is wars van type-tjes maken.

Niet alle teksten zijn overigens even sterk. De associatiekraan staat af en toe wel erg ver open. Alles bij elkaar geeft dat iets stroefs. Wat is de samenhang, of is die er niet? Is dit de 'wereld' van John Buijsman of van vijf anderen?

Toch is die onduidelijkheid geen groot bezwaar. Dat komt vooral door de fantastische muzieksaus die over bijna alles heen wordt gegoten, of eigen-

lijk onder de teksten ligt. Subtiel parafaseren de musici de woorden, zwijgen ineens als het moet, of barsten kort los in een heftig rocknummer.

De hoge, ijle stem van Buijsman zelf is misschien beperkt, maar contrasteert mooi met die zware mannen en de bedrukte jaren-vijftig-sfeer die over veel van de monologen hangt. Het geeft een binnenkant aan de buitenkant. De ontroering krijgt weinig kans van deze Rotterdammer, maar door de muziek vervloeien zijn verhalen tot een rauwe droom.

HANS BRANS

Gestripte Othello van De Wetten van Kepler

Plaats: De Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Othello. **Idee:** William Shakespeare. **Gezelschap:** De Wetten van Kepler. **Spel:** Marleen Graumans, Hanneke de Jong, Norman Kapayos, Willem Schouten, Robrecht Vanden Thoren, Dion Vincken, Gerton Zeilstra. **Regie:** Wim Berings. **Compositie:** Wiebe Gotink. **Toeschouwers:** 190.

LEEUWARDEN - Met de verbanning van Hirshi Ali - en andere medelanders - in het hoofd is het altijd goed om Shakespeares 'Othello' weer eens op te zoeken. En De Wetten van Kepler maken gegarandeerd iets bijzonders van het verhaal van de hooggeplaatste Moor die door intriges ten val komt.

Om te beginnen hebben ze het origineel volledig van zijn politiek-militaire dimensie ontdaan. Dus hier geen Venetië, geen Cyprus en geen generaal die als allochtoon het Venetiaanse leger aanvoert. Wat overblijft zijn een stel vrienden. Dubbelrollen zijn overbodig, want alleen de vijf belangrijkste personages doen nog mee.

Daarvoor nodigde regisseur Wim Berings zeven kersvers afgestudeerden van de theateropleiding uit. Samen brachten ze het verhaal - zoals ze het omschrijven - terug tot de essentie en maakten er een heldere, gestileerde en zeer geconcentreerde voorstelling van waarin muziek, geluid, dans, beweging en enkele gesserreerde filmbeelden tot een spannend geheel met elkaar verweven zijn. De nieuwbakken acteurs lijken van alle markten thuis: ze spelen, dansen, musiceren en stralen daarbij ook nog eens een zelfbewuste persoonlijkheid uit.

De belangrijkste drie - Iago, Othello en zijn geliefde Desdemona - richten zich in het begin nog rechtstreeks tot het publiek, opdat de onderlinge verhoudingen maar meteen duidelijk zijn. Als kwade genius die Othello stapje voor stapje tot een moorddadige jaloezie zal drijven, krijgt Iago hier zelfs de nodige extra aandacht.

Voor Shakespeare zijn de slechteriken personificaties van het Kwaad en hoeven we ons dus niet al te zeer te verdiepen in hun motieven. De Wetten van Kepler voert Iago echter ten tonele als een oude vriend, die Othello persoonlijk uit de goot haalde en die zich gepasseerd

voelt nu de succesvolle 'Arabier' het mooiste meisje van de stad heeft ingepikt. Racisme is de schaamlap voor zijn gekrenktheid.

In het verloop zien we hem echter bepaald niet als de vileine, handenwringende schurk die met zijn ingewikkelde machinaties Othello steeds verder in de fuik van de jaloezie lokt. De stilerling van De Wetten van Kepler laat nu eenmaal weinig ruimte voor psychologisch-realisme en bovendien biedt de gestripte plot ook niet veel mogelijkheden meer om te laten zien hoe de geleidelijke infiltratie in Othello's geest in zijn werk gaat.

Zelfs de bekende zakdoek als 'bewijs' van Desdemona's ontrouw ontbreekt. Het zaadje van de jaloezie moet voornamelijk op eigen kracht een balk in het oog van Othello worden. Daardoor verschuift de focus van de manipulerende, racistische Iago uiteindelijk eenzijdig naar de verdwaasde Othello, die - als buitenstaander of niet-kennelijk bevattelijk is voor dit virus van de achterdocht. 'I'm just a jealous guy' zingt men aan het slot dan ook haast al te relativerend John Lennon na.

HANS BRANS

Ontroerende woestijnliefde van 'Paris, Texas'

Plaats: De Lawei, Drachten. **Voorstelling:** Paris, Texas. **Tekst:** Sam Shepard. **Gezelschap:** De Paardenkathedraal. **Spel:** Peter de Graef, Herman Bolten, Alyt Damstra, Hanna Jansen en Eva van de Wijdeven. **Regie:** Paula Bangels. **Vertaling:** Peter Foubert. **Nog te zien:** 7 april, Leeuwarden. **Toeschouwers:** 200.

DRACHTEN - Billboards domineren het kale toneel van 'Paris, Texas'. Rechts staat er één met een gelukkig gezinnetje; op de achtergrond ligt een mega-dame op een snelweg en op de voorgrond zien we vijf kolossale poten van een reclamebord waar we vooralsnog onder door kijken. De sfeer van woestijn

tenij en leegte is direct gezet.

'Paris, Texas' is vooral bekend als de verfilming uit 1984 van het script van Sam Shepard door Wim Wenders, met muziek van Ry Cooder. Wie de film destijds gezien heeft, zal niet alle scènes even makkelijk laten wegbranden door de toneelbeelden die regisseur Paula Bangels oproept, maar ze komt er in ieder geval zo ver mee dat je kan stellen dat zij en de spelers de tekst weer aan Shepard hebben terug gegeven.

Misschien nog wel duidelijker dan in de film komen hier een aantal thema's naar voren die in veel van Shepards stukken zijn terug te vinden: een man die zijn broer uit de goot haalt, liefde die vooral destructief was, een man die wordt opge-

vreten door eenzaamheid, dromen die kapot gingen.

'Paris, Texas' is een moeizame weg terug naar een duister verleden, waarin alles misliep. De broer in de goot, Travis, is na vier jaar teruggevonden, niet meer in staat te spreken of voor en achter te onderscheiden. Op een foto in zijn hand staat een waardeloos lapje grond in, jawel Paris - een gehucht in Texas, waar zijn vader zijn moeder ontmoet zou hebben.

Met veel liefde en geduld - en af en toe ongeduld - weet zijn broer Walt (Herman Bolten) hem terug te voeren naar de beschaafde wereld, waar hij en zijn vrouw Anne zich ontfermd hebben over de inmiddels zeven jaar oude Hunter.

Zoals Peter de Graef met zijn slordige hardos en baard de

van zichzelf vervreemde Travis speelt is onnavolgbaar: nadenkend, verwonderd, langzaam, naïef en tegelijk getekend door de pijn van het verleden. Zijn houterige motoriek contrasteert schitterend met de springerige verlegenheid die Eva van de Wijdeven als de jonge Hunter aan de dag legt.

Het duurt even voordat de vader die geen vader meer was contact heeft met zijn 'verloren' zoon. Walts vrouw Anne ziet haar pleegkind met bange ogen ontglippen. Pas als Travis vermoedt waar zijn oude geliefde is gebleven, klikt het met vader en zoon.

De lange slotscène waarin Travis zijn vrouw Jane terugvindt kan alleen Shepard maar schrijven. Zonder dat ze eerst weet wie hij is, vertelt Travis einde-

lijk het verhaal van hun liefde, de jaloezie, en de vernietiging. Door de indirecte vorm wordt het net geen melodrama, maar hartverscheurend is het wel, ook omdat je zo goed voelt dat alles toe werkte naar dit ene punt.

Paula Bangels is erin geslaagd om met karige middelen een bijzonder ontroerende en spannende voorstelling te maken, waarbij alle rollen - ook die van Anne (Alyt Damstra) en Jane (Hana Jansen) - op een even bescheiden als directe manier doel weten te treffen. Daarbij wordt de trage, hypergeconcentreerde sfeer ook nog eens effectief ondersteund door de live uitgevoerde muziek van David Cantons.

HANS BRANS

Transparante 'Phèdre' in theatrale gevangenis

Plaats: De Lawei, Drachten. **Voorstelling:** Phèdre. **Tekst:** Jean Racine. **Gezelschap:** Het Nationale Toneel. **Spel:** Ariane Schluter, Michel Sluysmans, Jaap Spijkers, Celia Nufaar, Anniek Pfeifer, Rudolf Lucieer. **Regie:** Johan Doesburg. **Vertaling:** Laurens Spoor. **Toeschouwers:** 220. **Nog te zien:** 15 februari in Drachten en 18 februari in Dokkum.

DRACHTEN - De 'Phèdre' uit 1677 van Jean Racine staat te boek als een klassieke tragedie over alles verterende passie. In afwe-

zigheid van haar man Theseus vat Phèdre een heftige hartstocht op voor haar stiefzoon Hippolyte. Ze probeert die 'incestueuze' liefde te verdringen, maar als ze meent dat Theseus gestorven is laat ze zich door haar dienaar Oenone verhalen om de jongen haar liefde te verklaren.

Die schrikt zich rot en het wordt nog beroerder als papa Theseus wel blijkt te leven. Als die, na suggesties van Oenone, meent dat zijn zoon zijn vrouw te na is gekomen zorgt hij voor diens ondergang, waarop Phèdre 'schuld' bekent en zelfmoord pleegt.

Meer dan een drama over

hartstocht is 'Phèdre' een cerebraal, in zichzelf gesloten drama over schuld, schande en eer. Niet de hartstocht, maar het schuldgevoel vernietigt uiteindelijk de titelheldin. Wat eer en schande betreft is het eigenlijk jammer dat het Nationale Toneel in haar versie van dit stuk nergens verwijst naar eigentijdse verschijningsvormen in bijvoorbeeld islamitische culturen, want voor de moderne westerling zijn de gecompliceerde verhoudingen tussen schuld, schande en eer moeilijk nog navoelbaar.

In plaats daarvan heeft regisseur Johan Doesburg ervoor gekozen om juist het gesloten karakter van dit barokke woor-

denbouwwerk naar voren te halen. Zo wordt het decor gevormd door een halfronde, doorzichtige arena, zodat de spelers als het ware tussen twee tribunes ingeklemd zitten.

Ook lijkt er weinig moeite gedaan om de beruchte dreun als gevolg van de gedragen alexandrijnenversvorm in te dammen. Natuurlijk zijn deze acteurs mans genoeg om de gebeeldhouwde tekstvoering van Racine er soepel uit te laten rollen, maar een beetje meer inleving of een kleine knipoog had het wel verteerbaarder gemaakt. Doesburg wil ons niets besparen en dient Racine op in al zijn kille complexiteit - een kunst-

werk als een gevangenis.

Voor Phèdre is er geen ontsnappen mogelijk, niet vanwege een of ander noodlot, maar omdat haar schuldbesef over 'verboden verlangens' en niet gepleegde daden alleen maar tot zelfvernietiging kan leiden. De oorzaak van die onbarmhartige zelfrichting ligt in Theseus, een Almachtige Vader wiens alziend oog in de harten van vrouw en kind spiedt. Hij bepaalt wat goed en fout is en is ondertussen zelf een stinkend jaloerse schuinsmarcheerder.

Zijn lang verwachte opkomst is misschien wel de mooiste vondst van deze voorstelling. Over een goudkleurig helden-

tricotje draagt hij een ruige beestenvacht. Met de blik schuin naar onderen en dan ineens priemend in het gelaat, gedraagt hij zich als een onberekenbare tiran. Hij grijpt zijn zoon onverwacht bij de strot en besnuffelt zijn vrouw als een reu het teefje.

Aan het slot poseert hij dan weliswaar als de getroffen held, die - door de 'schuld' van anderen - te laat tot het inzicht kwam dat zijn zoon geen blaam trof, maar ondertussen heeft hij geen woord over voor zijn ongelukkige vrouw. Phèdres vertolking door het NT is stroef, maar wel transparant.

HANS BRANS

‘Platonov’ emotioneel doolhof op plat vlak

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Platonov. **Auteur:** Tsjechov. **Gezelschap:** Ro Theater. **Spel:** Herman Gillis, Fania Sorel, Katelijne Damen, Hannah van Lunteren, Lukas Smolders, Rogier Philipoom, Guus Dam e.a. **Regie:** Alize Zandwijk. **Vertaling:** Tom Kleijn. **Toeschouwers:** 175. **Nog te zien:** Tot en met 22 december in Leeuwarden.

LEEUWARDEN - Tsjechovs eerste toneelstuk - althans het eerste bewaard gebleven toneelstuk - is een emotioneel doolhof, een wirwar van verlopen en verdwaalde figuren, wier plannen en gepraat voortdurend op niets uitlopen. Hij schreef het stuk op zijn dertigste, toen hij al naam had gemaakt als verhalen-schrijver, verscheurde het manuscript toen het een bewonderde actrice niet beviel en zadelde het nageslacht op met een eerdere versie, die hij bij het scheuren vergeten was. Het zal niet verbazen dat dit manuscript van 150 kantjes, dat later de titel ‘Platonov’ meekreeg, minder evenwichtig is dan het veel geroemde, latere werk.

Regisseur Alize Zandwijk liet zich daar niet door afschrikken en monteerde bij het Ro Theater een grootse encenering van drie uur met veertien spelers, waarbij dan al het nodige geschrap is. Tegen een enorme houten achterwand, geïnspireerd op typisch Russische schuttingen, speelt de bonte verzameling ongelukkige zielen als kleine poppetjes tegen een plat vlak.

Vooraf in het eerste bedrijf zetten zij een levendig pandemonium neer waar maar met moeite een touw aan vast te knopen is

indien men niet van te voren de wie-is-wie grondig heeft doorgenomen. De setting is een feest bij een jonge weduwe, een tafereel dat sterk doet denken aan het derde bedrijf van ‘De kersentuin’.

Zoals trouwens veel in dit stuk doet denken aan ‘De kersentuin’, ‘Oom Wanja’ en ‘Iwanov’. Niet alleen in de situaties, ook in de mix van karaktereigenschappen lijkt ‘Platonov’ één grote vingeroefening voor die latere stukken. De lamlandigheid, de wanhoop, de hopeloze verliefdheid, het zelfbeklag en niet te vergeten de drankzucht worden ook hier subtiel verdeeld over mannen en vrouwen, van hoge en lage komaf.

Hoe pathetisch en melodramatisch ze vaak ook doen, nooit worden het typetjes. Tezamen geeft hun geharrewar het beeld van een vastgelopen maatschappij, waar men wel beter wil, maar niet kan.

Hoewel de karakters nauwelijks onderdoen voor die uit Tsjechovs andere stukken, weet ‘Platonov’ wel te boeien, maar minder te raken. Dat ligt zeker niet aan de spelers, die stuk voor stuk een sterke balans laten zien tussen klucht en tragiek. Het verloop is echter te schematisch en de ontredde-ring van Platonov is te weinig inzichtelijk - het overtuigende acteerwerk van Herman Gilles ten spijt.

Na het eerste bedrijf, is het vervolg een lange ketting van bezoeken aan de hoofdfiguur, die door iedereen vervloekt en aanbeden wordt, maar niet weet wat hij zelf wil. Al is het dan een mindere Tsjechov, voor de liefhebber zou het de moeite waard zijn om hem te bekijken.

HANS BRANS

'Quarantaine' hilarisch conversatiedrama

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Quarantaine. **Gezelschap:** Compagnie Koe. **Spel en tekst:** Natali Broods, Stefaan Van Brabant en Bruno Vanden Broucke. **Toeschouwers:** 150.

LEEUWARDEN - Het 'conversation piece', zoals men eertijds een praatstuk met cachet noemde, is sinds jaar en dag uit de mode maar het Antwerpse gezelschap

Compagnie Koe slaagt erin om het genre in postmoderne stijl nieuw leven in te blazen. Een schrijver heeft het daarbij niet nodig want 'klappen' kunnen deze rasacteurs zelf als de beste.

Het vertrekpunt van 'Quarantaine' is op papier even simpel als saai. Drie oud-studenten hernieuwen hun vriendschap door zichzelf een lang weekend op te sluiten in een comfortabel oord, ver van de buitenwereld. Twee van deze dertigers hebben inmiddels een academische positie bereikt, de derde is

het type van de eeuwige student.

Nu willen ze hun meer of minder geslaagde carrières en hun minder geslaagde privé-levens even achter zich laten om net als vroeger onbekommerd 'met elkaar zichzelf' te zijn. De herbeleving van herinneringen en de behoefte aan bevestiging is tijdens deze retraite echter belangrijker dan de wens iets nieuws meemaken. Mislukking verzekerd dus.

De drie zitten niet alleen opgesloten in hun vrijwillige quaran-

taine, maar vooral in de verhalen die ze van zichzelf en elkaar vertellen. Conversatie als doolhof zonder uitgang. Deze en andere analytische beschouwingen krijgt de toeschouwer er overigens gratis bij van een commentaarstem, die de spelers zo nu en dan onderbreekt of gewoon dwars door hun gesprek heen klinkt.

Het maakt de voorstelling tot een driedimensionaal boek, waarin de 'schrijver' in losse flarden wat achtergronden schetst, de situatie becommentarieert, de tijd laat verspringen

of soms ook de gedachtegang verwoordt van een afgedwaalde gesprekspartner, die even is teruggeworpen op zijn eigen, eenzame ik.

De compositie van deze fictieve schrijver is even doelloos als de permanente conversatiedrift van de vrienden. Het wordt een uitputtingsslag, waarvan het motief eigenlijk niet duidelijk is. Dat het desondanks absoluut geen saaie bedoening is ligt vooral aan het soepele, levensechte improvisatiespel van deze spelers. Hun spel heeft het meest van een

persiflage op drie navelstaardrige, overgevoelige intellectuelen à la Woody Allen.

Regelmatig weet dit trio de lachlust te kietelen, maar voordat iedereen slap ligt van het lachen nemen ze net op tijd gas terug. Daardoor wordt voorkomen dat de ridiculisering van hun personages al te makkelijk wordt. Dan blijken het toch nog echte mensen, met herkenbare pijn en verdriet. Het levert een voorstelling op die hilarisch is, maar ook ongrijpbaar en verontrustend.

HANS BRANS

Richard III verdrinkt in regievondsten

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Richard III. **Auteur:** William Shakespeare. **Gezelschap:** Ro Theater. **Spel:** Rogier Philipoom, Katelijne Damen, Dragan Bakema, Herman Gilis, Fania Sorel, Hannah van Lunteren, Guus Dam. **Bewerking en regie:** Andreas Kriegenburg. **Vertaling:** Gerrit Komrij. **Toeschouwers:** 140.

LEEUWARDEN - Richard III geldt als een ouderwets acteursstuk, met een glimlachende schurk die zijn bloederig machtsspel speelt als een gewiekst acteur: liegend, bedriegend, gevaarlijk. Lang geleden werd Richard stevast ten tonele gevoerd met een bochel en een horrelvoet. Iets daarvan zien we hier bij Rogier Philipoom terug in een lam linkerhandje en een slepend been. Maar van een comeback van het ouderwetse acteurstuk is in deze voorstelling van het Ro Theater bepaald geen sprake.

In de gastregie van Andreas Kriegenburg - een nieuwe ster aan het Duits theaterfirmament - zijn tekst, beeld, mise en scène en personages danig uit elkaar getrokken. In een kille megaluiskamer met her en der wat losse meubelstukken leiden alle ingrediënten hun eigen leven. Monologen worden op hoge, monotoon ratelende toon uitgesproken, alsof de acteur er niet al te veel mee te maken wil hebben. Of het gebeurt met een emotie waarvan de herkomst niet direct duidelijk is.

En zo veranderen de acteurs ook van jas, van plek of van

handeling. Iemand staat minutenlang op om meteen weer neer te vallen, weer een ander neemt een douche met opgestoken paraplu, of kliepert met meel. Niet dat er tussen al die dingen helemaal geen samenhang zit. Zo nu en dan levert het zelfs mooie, suggestieve beelden op, zoals de lugubere babyhoofden van de koningskinderen die Richard laat vermoorden. Maar de smaak van los zand overheerst.

Nu maakt Shakespeare het de toeschouwer ruim vierhonderd jaar na dato ook niet makkelijk. Afgezien van de vertekening van de historische hoofdperson - bedoeld om het nieuwe Huis Tudor te legitimeren - heeft de bard tien jaar kuiperijen kundig samengevat. Dat leverde enkele magistrale scènes op, maar desondanks mist dit vroege werk de uitgebalanceerde diepgang van Macbeth, die andere superslechterik. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat in deze fragmentarische stijl de zeven acteurs, die hier zo'n dertig rollen moeten bezelen, verzuipen in de losse regievondsten van Kriegenburg. Het wordt allemaal wel erg relativerend toneel.

Slechts op een enkel moment wordt het gevaarlijk. Voor de pauze en aan het slot gebeurt dat juist als de Shakespearetekst uit de bocht vliegt en Philipoom zelf met de strekking aan de haal gaat. Pas dan zien we eindelijk iets van een eenzaam, door cynisme uitgehold mannetje dat zijn innerlijke leegte alleen nog kan afreageren in een bloedbad.

HANS BRANS

Sexual Perversity: simpel maar spetterend

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Sexual Perversity. **Auteur:** David Mamet. **Productie:** REP en MTVI. **Spel:** Johnny de Mol, Jelka van Houten, Birgit Schuurman en Gijs Naber. **Regie:** Marcus Azzini. **Vertaling:** Charles Dentex. **Toeschouwers:** vol (430 mensen).

LEEUWARDEN - Veel perversiteiten komen er niet voor in de bewerking van David Mamets 'Sexual perversity in Chicago' uit 1974, die door producent Rick Engelkes samen met MTV op de planken is gezet om vooral jong publiek naar het theater te lokken. Misschien luisterde

dat begrip dertig jaar geleden in Chicago wat nauwer, hier functioneert de titel hooguit nog als publiekstrekker.

De vier spelers weten weliswaar van wanten, gaan enthousiast uit de kleren, en verbaal wordt er ook flink uitgepakt, maar op de keper beschouwd gaat dit stuk zelfs nauwelijks over seks, maar meer over de pogingen van explorerende twintigers om zoiets als een vaste verhouding te overleven. Over hoe dat gaat hoeft niemand teleurgesteld te zijn. Behalve dan misschien Danny en Esther, die de strijd om het samenleven opgeven, na een paar maanden proberen.

Het verhaal is simpel, erg sim-

pel zelfs. Danny (Johnny de Mol) heeft het met zijn ruige gabber Nick (Gijs Naber) over weinig meer dan de vrouwen die ze de avond ervoor 'gescoord' hebben. Met Esther (Jelka van Houten) en haar vriendin (Birgit Schuurman) - die de show opent met een soort paaldans zonder paal - is het eigenlijk net zo gesteld. Tot Danny en Ester op een idioot gekostumeerd feestje - hij als Batman, zij als hotdog - als een blok voor elkaar vallen en twee dagen later besluiten om samen te gaan wonen.

Dat zien hun losbollige vrienden niet zo zitten. Vaste relaties zijn braaf en saai. Tegen de tijd dat de gelieven op de hoogte raken van elkaars gewoontes en

zich afvragen wie die ander eigenlijk is, hebben ergernissen het allang gewonnen van de liefde die op dag één met hoofdletters geschreven werd.

Over hoe dat nou eigenlijk komt, of over de benauwenis van de vrienden bij het fenomeen vaste relatie, daarvoor hoeft je bij deze voorstelling niet te rade te gaan. Wat dat betreft blijft deze uitgekledde Mamet aan de oppervlakkige kant.

Maar het dunne verhaal heeft wel een spetterende verpakking. Er wordt geacteerd, gezongen en zelfs gepantomimed - Gijs Naber in gevecht met een kan water! - bij het leven. En dat alles met veel humor en vaart. Brigitte Schuurmans kan als kit-

tig, parmantig krenge speels overdrijven, Jelka van Houten bewees in de musical 'Turks fruit' al dat ze fantastisch kan zingen en acteren en de heren leven zich uit in een persiflerende potpourri van eigentijdse smartlappen.

Regisseur Marcus Azzini monteerde de opeenvolgende scènes gewiekt in elkaar tot een wervelende voorstelling, waarin naast humor, bloot en ludieke overacting zelfs nog plaats is voor een paar tedere momenten. Als het erom gaat de verstaalslag te maken naar de beleavingswereld van nu weten hij en zijn spelers ongetwijfeld de juiste snaren te raken.

HANS BRANS

Familie Flöz speelt met wanen achter het toneel

Plaats: Posthuis Theater, Heerenveen. **Voorstelling:** Teatro Delusio. **Gezelschap:** Familie Flöz. **Spel en idee:** Paco Gonzáles, Björn Leese, Hajo Schüler. **Regie en idee:** Michael Vogel. **Maskers:** Hajo Schüler. **Toeschouwers:** 180. **Nog te zien:** Drachten, 23 april.

HEERENVEEN. Familie Flöz is pantomime en poppentheater in één. Dit in Duitsland gestationeerde gezelschap met een internationale bezetting speelt haar woordloze fantasie-theater over heel Europa, voor jong en oud. De voorstelling Teatro Delusio wordt gebracht door drie spelers, die samen zo'n 29 personages op het toneel zetten. Beter gezegd: achter het toneel, want daar worstelen drie theatertechnici op geheel eigen wijze met schijn en werkelijkheid. Deze drie - een kleine, een lange en een dikke - vormen de basisfiguren van het schimmige wereldje achter de nepwereld van het theater. Waar het theater tovert met illusies, daar wordt hier onttovert met 'delusies' - vandaar de titel. Maar 'delusie' betekent ook waanidee en daarvan hebben de drie, gelukkig voor ons, nogal veel last.

Het symbool van die fantasieën is een dromerig meisje van een jaar of tien in een lange, witte jurk. Meteen aan het begin draagt de langste van het stel haar naar de rand van het podium: een pop die met grote ogen om zich heen kijkt en nog verbaasder is als door de andere twee eerst haar linker- en dan haar rechterhand tot leven wordt gebracht. Het is meteen een zeer aandoenlijk moment in de voorstelling.

Na deze proloog zien we de drie met prachtige, karikaturale maskers in hun meer banale beslommingen. De lange is een romantische sufferd die het liefst met zijn neus in de poëzie zit. De kleine is een macho uitslover en de dikke is, natuurlijk, de baas. Als de 'voorstelling' (voor ons achter het toneel) begonnen is, krijgen we een eindeloze stoet van figuren en verwickelingen in razendsnelle verkleedpartijen en met veel verschijnen en verdwijnen. Op muziek van Mozart, Grieg, Verdi en anderen bespeuren we eerst een opera, dan een ballet en dan een 'cloak and dagger'-drama. Musici, operadiva's, regisseurs, kapsters en balletmeisjes plagen de getergde toneelknechten in een doolhof van gedaanteverwisselingen. Ondertussen ontwikkelen die laatsten ook hun eigen dromen. De lange romanticus duikt de koffer in met een ballerina, de kleine krachtpatser wordt zelf een theaterheld en de dikke maakt korte metten met de arrogante theaterdirecteur. Maar iedere keer komt op tragische muziek van Mahler het verwonderde meisje van het begin om de hoek kijken en de droom spat uiteen.

De korte voorstelling van Familie Flöz zit bijna te vol met personages en situaties, zodat het af en toe wat al te anekdotisch wordt en de magie van het begin verschaalt. Maar daar staat een gigantisch vakmanschap tegenover dat ieder moment in deze wervelende theaterdemonstratie het genieten waard maakt.

HANS BRANS

‘Weg van de burenen’ vernieuwt het oude Theater van de Lach

Plaats: De Lawei, Drachten. **Voorstelling:** Weg van de burenen. **Tekst:** Ruud de Ridder. **Bewerking:** Gerard Cox. **Gezelschap:** Het Echt Rotterdams Theater. **Spel:** Paul van Soest, Marja Lieuwen, Eva-lise Geerlings en Coen van Vlijmen. **Regie:** John Leddy. **Toeschouwers:** 170.

DRACHTEN - Het beroemde Theater van de Lach van John Lanting heeft nog een tweede nakomeling geproduceerd. Naast de kluchten van Jon van Eerd is er sinds vorig jaar ook ‘Het echt Rotterdams Theater’, opgericht door Paul van Soest, die ooit samen met Marja Lieuwen bij John Lanting speelde.

Voor de eerste productie van dit ‘lach-of-ik-schiet’ gezelschap

werd John Leddy als regisseur aangetrokken. Voor een geschikt stuk ging men over de grens buurten, waar Ruud de Ridder al jaren actief is met ‘Het Echt Antwerps Teater’. Gerard Cox bewerkte diens komedie ‘Weg van de Buren’ en verving het sappige Vlaams door vlot Hollands met een flinke dot lekker vet Rotterdams.

Van Soest en zijn kersverse gezelschap willen de mensen een onbekommerd avondje lachen bezorgen en dat gaat ze soepeltjes af. De belangrijkste ingrediënten daarvoor zijn herkenbare personages, die in herkenbare situaties met hun eigen tekortkomingen worden geconfronteerd. Voor hen is dat meestal tenenkrommend, voor de toeschouwers lachwekkend.

In ‘Weg van de Buren’ worden de tenen vooral gekromd door Daan en Klara, een braaf stel - met bankstel en schuifpui naar

de tuin - dat twintig jaar tevreden naast hun burenen woonden, tot die verhuisden. Op het dineetje ter kennismaking blijken de nieuwe burenen van een heel ander slag.

Hilda (Eva-lise Geerlings) blijkt een dellerig type in mini te zijn, maar bij nader inzien even lief als vrolijk. Buurman Vincent (Coen van Vlijmen) is een goedmoedige patjepeeër in trainingsbroek, die bij hard lachen op de grond moet liggen ‘vanwege de ribben’. Gehannes met stoelen, wijn en andere tafelmanneren doen bij Daan en Klara de schrik om het hart slaan, helemaal als blijkt dat ze ook nog een Deense Dog hebben en al acht keer verhuisd zijn... - vanwege de burenen.

‘Weg van de burenen’ wijkt enigszins af van het oude Lanting-repertoire, omdat het nu eens niet gaat om de seksuele ‘uitspattingen’ in de klein-burgerlij-

ke sfeer, maar om een heus thema als: hoe leef je samen met mensen die ‘anders’ zijn. Hier geen ingewikkeld, gekunsteld plot, maar een stuk of zes situaties waarin de relaties steeds opnieuw op de proef worden gesteld: een barbecue bij de burenen, een door de hond verslonden poes, een dia-avondje, enzovoorts. Nadat Daan en Klara overwogen om zelf te verhuizen, komen ze tot de conclusie dat er best met de burenen te leven valt - als je maar zegt wat je dwars zit.

Als het deze ploeg lukt om de routine en maniertjes te vermijden die bij deze vorm van theater maken nogal op de loer liggen, en ze weten meer stukken te vinden van dit kaliber, dan zou Het Echt Rotterdams Theater nog wel eens een vernieuwing kunnen worden van het roemruchte Theater van de Lach.

HANS BRANS

Speels aan de haal met Molière

Plaats: De Lawei, Drachten. **Voorstelling:** Ziek. **Auteur:** Molière. **Gezelschap:** Huis aan de Amstel. **Spel:** Roel Adam, Ria Marks, Lard Adrian, Peter van Heeringen, Tsjebbo Gerritsma, Annette Maas en Dewi Reijs. **Regie en bewerking:** Liesbeth Coltof. **Toeschouwers:** 70.

DRACHTEN - In zijn laatste opvoering van 'De ingebeelde zieke' met Molière zelf in de hoofdrol kreeg de schrijver een hartaanval. Dat gaf zijn bijtende satire ongewild een extra ironisch laagje. Ingebeelde ziektes mogen dan tussen de oren zitten, dat wil niet zeggen dat de zelfverklaarde patiënt nergens aan lijdt.

Wellicht inspireerde dat Huis aan de Amstel om de titel te veranderen in 'Ziek'. De hypochondrie van Meneer Argan is een serieuze kwaal en met zijn ziekelijke gedrag koeioneert hij zijn omgeving en beschadigt hij zichzelf.

Huis aan de Amstel is bekend door frisse bewerkingen van klassiekers voor jongeren. Gaandeweg bleken hun producties ook voor een ouder publiek een openbaring. Hoewel 'Ziek' niet radicaal ondersteboven is gehaald geldt dat nu ook.

Dat begint al met de eerste scène. In plaats van de bekende stoel van waaruit Argan, pontificaal in het midden, zijn beklag doet en zijn huishouding tiraniseert, zien we nu een badkuip en daarachter drie wc-hokjes met klapdeuren. In dit sanatorium, met stapels witte handdoeken en glimmende klisterspuiten, zijn de familieleden gereduceerd tot ziekenverplegers die moeten assisteren als vader weer eens met hoge nood naar het privaat rent. Roel Adams Argan is een tanige kobold, die vooral aandacht wil en het niet kan zetten als anderen, zoals zijn dochter, die aandacht zo maar aanwaait.

Regisseur Liesbeth Coltof doet geen moeite om Molières ridiculisering van de medische stand te moderniseren. Haar vlotte, speelse encenering is effectiever bij de strijd tussen vader en dochter. Daar komt de rebelse rol van dienstmeid Toinette het best tot haar recht. Het sterkst is de scène waarin de vader zijn achterlijke zoon-tje intimideert om alles wat hij zag 'eerlijk' door te brieven. Zodra Coltof gebaande paden verlaat, levert het iets bijzonders op, ook al klopt het niet altijd 100 procent.

Bij 'Ziek' lig je niet permanent in een deuk en evenmin werpt het een nieuw licht, maar het laat scherp zien dat Molière nog steeds kan werken.

HANS BRANS

Vragen tussen klein en eeuwig zijn

Plaats: Harmonie, Leeuwarden. **Voorstelling:** Zoals de dag. **Gezelschap:** Erik Whien / Het Lab. **Spel:** Ali Ben Horsting, Lard Adrian. **Regie:** Erik Whien. **Teksten:** Erik Whien, Ali Ben Horsting, Lard Adrian. **Toeschouwers:** 75.

LEEUWARDEN - De Serie Nieuwe Theatremakers wil, de naam zegt het al, jonge theatermakers een kans geven iets moois te laten zien. Zoals Erik Whien die een fraaie, intieme kindervoorstelling maakte onder de paraplu van jeugdtheaterwerkplaats Het Lab. Maar de programmering van de serie valt wat ongelukkig uit als de maker voorop staat en de doelgroep vergeten is. Veel kinderen waren er jammer genoeg niet bij zijn voorstelling 'Zoals de dag'. Die lagen al in bed.

En dat was erg jammer, want daar ging het hier nu juist over. Je vader heeft je een dikke kus gegeven. Je hebt nog een paar vragen, waarop hij niet echt een antwoord geeft („dat snap je later wel”) en dan laat hij, gelukkig, de deur op een kier. Wat er dan allemaal door je hoofd spookt...

Lard Adrian en Ali Ben Horsting brengen hun soepele aaneenschakeling van kleine scènetjes half spelend en half vertellend - in dit geval met een losse deur, waar een streepje licht onder kiert - op een speelvlak vol

aangename rommel. Terwijl de een de wegsliuipende vader speelt, somt de ander de vragen op die in bed als sterren door je kop dwalen. Over dood en oneindigheid, hemel en aarde en wat doen papa en mama nu beneden.

De vragen teisteren die kleine mensen misschien het meest tijdens die gevaarlijke overgang van waken naar slapen, maar overdag zijn het de weetjes die als een fontein omhoog spuiten. Het eerste kwartier gaat dan ook heen met een spervuur van vragen die steeds beginnen met "Wist je dat.. ?" En dan horen we dat je 100.000 haren op je hoofd hebt en de oerknal geen geluid gaf.

De gretig gespeelde verwondering over alles wat er te weten valt krijgt gaandeweg contrast met een lichte angst over wat je niet weet en wellicht nooit te weten zult komen. Daarin figureren een prachtig nagespeelde oma die gevoerd wordt door haar kleinzoon, een God die, met echo, vertelt hoe hij in zeven dagen de wereld schiep en een jongetje dat liever voor eeuwig bij de vissen onder water wil horen. Want die slapen met open ogen en weten dus alles van hun kleine wereld - en niets van die daarbuiten.

'Zoals de dag' is een charmante, speelse voorstelling die ook aan volwassenen lering en vermaak biedt. Maar nog meer als ze hun kinderen meenemen.

HANS BRANS

Speels stuk over stuk over Mohammed

Plaats: De Lawei, Drachten. **Voorstelling:** Zoe-ken naar Mohammed. **Concept:** Sabri Saad El Hamus. **Auteur:** Jeroen van den Berg. **Gezelschap:** Theatergroep Maqam Lamaqul. **Spel:** Sabri Saad El Hamus, Manoushka Kraal en Jaap ten Holt. **Regie:** Ira Judkovskaja. **Aantal toeschouwers:** 66.

DRACHTEN - Sabri Saad El Hamus is een acteur van Egyptische origine, die ruim twintig jaar in Nederland woont en werkt. Hij vraagt aan schrijver Jeroen van

den Berg om een stuk te schrijven over hem en zijn zoektocht naar de profeet Mohammed. Maar wat weet Van den Berg af van Mohammed of van de islam? En is dat in deze overspannen tijd geen brisant onderwerp?

Van den Berg en Hamus lossen het op à la Pirandello: de vragen waar de makers mee worstelen worden zelf het onderwerp in een speelse 'meta-komedie'. Het begint met Sabri in bad, glaasje wijn erbij en swingende rai-muziek. Tot hij ruw in deze genoegens gestoord wordt door een Volkskrant-sta-

giaire die beweert een afspraak te hebben over meneer Hamus' nieuwste stuk dat gaat over, jawel, de profeet Mohammed. De wijn wordt weggemoffeld - want ramadan - en na veel lieflijk gestuntel steekt de aspirant-journaliste (Manoushka Kraal) van wal.

De acteur kan zijn irritatie over haar onkunde echter niet lang verbergen en snikkend bekent ze helemaal geen journaliste te zijn maar serveerster in een bekend Amsterdams grand-café, waar ze de acteur met de schrijver heeft horen babbelen. In de volgende scène zien we inder-

daad de schrijver in zijn eigen stuk optreden, zij het dat Jeroen van den Berg hier vertolkt wordt door Jaap ten Holt. De heren maken ruzie over wat de islam nu eigenlijk wel of niet is, of Hamus wel echt islamitisch is en wat te denken over Mohammed? Hamus ergert zich aan de generaliserende, 'feitelijke' benadering van 'jullie moslims' en 'de koran zegt toch...'. Zo zwenkt het stuk met listige bruggetjes heen en weer tussen de ruzies over het stuk en de islam en persoonlijker ontmoetingen tussen de acteur en zijn jonge bewonderaar. Die laatste scènes zijn het leukst. Hoewel

huiverig voor een verhouding ontlokt haar onbevangenheid bij hem prachtige verhalen over zijn jeugd in Egypte, zijn komst naar Holland in Travolta-kostuum, over de verliefde profeet, zijn voorliefde voor geuren, enzovoort. Van de beruchte, maar onbekende profeet vangen we jammer genoeg nauwelijks meer op dan een glimp, maar door de bril van Hamus levert dat wel een nieuwsgierigmakend beeld op.

De schrijver die al deze gegevens zo vernuftig ineen gevlochten heeft komt er als zijn eigen evenbeeld veel bekaaid

vanaf. Vooral als Hamus hem uitgebreid de mantel uitveegt over de onwaarschijnlijkheden van zijn waardeloze stuk wordt de zelfrelativering van Van den Berg teveel van het goede. Dat geldt ook voor de slotacte waarin paranoia de theatermakers overmeestert. Als je aan de profeet komt heb je immers al gauw de extremisten achter je aan en anders wel de AIVD. De moraal over onze overdreven angstvalligheid is duidelijk, maar het slot van dit persoonlijke stuk wordt er een beetje gekunsteld van.

HANS BRANS